

УДК 657.6

Костюченко В.М.*доктор економічних наук, доцент,
Київський національний торговельно-економічний університет***Богатир Н.В.***студентка факультету обліку, аудиту та економічної кібернетики
Київського національного торговельно-економічного університету*

ІНТЕГРОВАНА ЗВІТНІСТЬ ЯК ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ ЗВІТНОСТІ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

INTEGRATIONAL DATA REPORTING AS INNOVATIONAL MODEL OF DATA REPORTING OF CORPORATE ENTERPRISES IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено розвиток концепції інтегрованої звітності в контексті формування інноваційної платформи корпоративної звітності вітчизняних підприємств. Проаналізовано недоліки існуючої моделі фінансової звітності. Розглянуто концептуальні основи підготовки міжнародної інтегрованої звітності. Обґрунтовано висновки щодо проблем, пов'язаних з розробкою і впровадженням моделі інтегрованої звітності в світі та в Україні.

Ключові слова: модель фінансової звітності, нефінансова звітність, інтегрований звіт, концепція інтегрованої звітності, концептуальна основа інтегрованої звітності, Міжнародна рада з інтегрованої звітності.

АННОТАЦИЯ

В статье исследовано развитие концепции интегрированной отчетности в контексте формирования инновационной платформы корпоративной отчетности отечественных предприятий. Проанализированы недостатки существующей модели финансовой отчетности. Рассмотрены концептуальные основы подготовки международной интегрированной отчетности. Обоснованы выводы относительно проблем, связанных с разработкой и внедрением модели интегрированной отчетности в мире и в Украине.

Ключевые слова: модель финансовой отчетности, нефинансовая отчетность, интегрированный отчет, концепция интегрированной отчетности, концептуальная основа интегрированной отчетности, Международный совет по интегрированной отчетности.

ANNOTATION

The development of the concept of integrated reporting in the context of corporate reporting platform innovation of domestic enterprises in the article was investigated. Disadvantages of the existing model of financial reporting was analyzed. Conceptual basis of preparation of the international integrated reporting were considered. Reports on problems related to the development and implementation of integrated reporting model in the world and Ukraine were grounded.

Keywords: model of financial reporting, non-financial reporting, integrated report, the concept of integrated reporting, integrated reporting conceptual framework, International Integrated Reporting Committee.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку українських підприємств визначається їх інтеграцією до світового співтовариства, зокрема Європейського Союзу. 1 січня 2016 р. набувають чинності статті Угоди про асоціацію між Україною, Європейським Союзом та його країнами-членами щодо торгівлі та пов'язаних питань. У цих умовах адаптація українських підприємств до нових реалій набуває особливої

важливості. Це потребує у першу чергу зміни моделей інтеграційного мислення та підвищення підприємницької гнучкості. Особливої актуальності набуває процес формування інформації для прийняття ефективних управлінських рішень як на короткий період, так і в довгостроковій перспективі.

У процесі інтеграції національних економік до світового господарства відбувається зміна поглядів на склад і структуру фінансової звітності, яка донедавна розглядалася як головне джерело інформації для користувачів з метою прийняття ними відповідних рішень. Проте процеси, що відбуваються у суспільстві та мають вплив на ведення бізнесу, обумовлюють необхідність трансформації звітності, яка буде об'єднувати фінансові й нефінансові звіти в єдину модель та структурувати стратегічні завдання підприємства, орієнтуватися на підвищення якості взаємодії із зацікавленими сторонами. Саме таку інформацію і зможе надати інтегрована звітність, яка на сучасному етапі розвитку економіки ще не отримала широкого розповсюдження, що і обумовлює актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання концептуальних основ інтегрованої звітності та формування її окремих складових знайшли відображення в роботах таких українських вчених, як Т.В. Давидюк, І.В. Замула, І.В. Жиглей, Р.О. Костирко, О.А. Лаговська, І.М. Ложніков, Н.О. Лоханова.

Проблемам формування інтегрованої звітності присвячені роботи зарубіжних вчених М.І. Сидорової, К.В. Сорокіної, О.М. Сорокіної, Т.В. Шимоханської та ін. К.В. Сорокіна досліджує інтегровану звітність як нову модель звітності для бізнесу та аналізує принципи її складання, а О.М. Сорокіна звертає увагу на актуальність складання соціальної звітності як способу зростання відкритості господарюючих суб'єктів перед суспільством, державою, один перед одним. М.І. Сидоровою розроблена послідовність процедур формування звітності, яка включає нефінансові показники оцінки розвитку бізнесу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не применшуючи значимість існуючих результатів досліджень учених, необхідність подальшого дослідження концептуальних засад інтегрованої звітності обумовлена відсутністю узгоджених підходів до формування єдиної та всеохоплюючої концепції корпоративної звітності, яка була б структурована навколо стратегічних завдань, бізнес-моделі та корпоративного управління підприємства.

Мета статті полягає в обґрунтуванні позицій щодо розвитку концепції інтегрованої звітності в контексті формування інноваційної платформи корпоративної звітності вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічні перетворення, що відбуваються у світі, стали важливою передумовою проведення наукових досліджень, пов'язаних з розробкою та впровадженням принципово нових підходів до формування інформаційного забезпечення управління підприємством та потреб користувачів у прийнятті ними рішень. Дослідження ACCA Understanding Investors: directions for corporate reporting («Розуміючи інвесторів: напрями для розвитку корпоративної звітності»), в яких приймали участь 300 чоловік, показали таке: більше 2/3 з респондентів повідомили, що менеджери компаній, чиї звіти вони вивчають, приділяють занадто багато уваги цифрам, що розкриваються, але при цьому реальна корисність від них є невелика, і набагато більше корисної інформації вони отримують із інших джерел – наприклад, з новин і навіть соцмереж. Викликає хвилювання цифра: для 45% респондентів навіть річний звіт не представляє особливої цінності. Сьогодні очевидна дихотомія, 75% інвесторів використовують звітність для прийняття ділових рішень. У той же час 65% не заперечують, що квартальна звітність звужує горизонти прогнозування для менеджерів у компаніях. На думку половини респондентів, обов'язкову квартальну звітність слід відмінити [1].

До основних недоліків існуючої моделі фінансової звітності можна віднести:

- фінансова звітність не вирішує поставлених перед нею завдань або створює помилкове враження про підприємство у користувачів, тому що вона «історична» – відображає результати минулих подій, кількісна і тільки фінансова;

- існуюча модель неадекватно відображає нематеріальні активи – більшість нематеріальних активів, створених усередині підприємства, не проходять тест на визнання активів відповідно до МСФЗ і тому не показуються на балансі підприємства;

- неспроможність оцінок за поточною вартістю – у період фінансової кризи і після неї були висловлені сумніви у правомірності використання оцінок за справедливою вартістю або за ринком, хоча це не одне і теж. Заявляється,

що оцінка за справедливою вартістю, принаймні фінансових інструментів, призводить до посилення фінансової кризи;

- неспроможність оцінок за історичною вартістю – цей аргумент вже існує більше 60 років і прямо протилежний попередньому: новий підхід повинен ґрунтуватися на поточній вартості. Форми поточної вартості змінюються в часі, останнім часом актуальна справедлива вартість;

- проблеми визнання зобов'язань та розкриття інформації про фінансові інструменти – у пресі представниками професії – бухгалтерами та аудитором багаторазово висловлювалася думка про те, що деякі з існуючих практик, які диктуються вимогами МСФЗ, не є адекватні.

Слід також зазначити, що відповідно до дослідження компанії «Делойт», за останні 10 років обсяг фінансової інформації збільшився майже вдвічі, а

нефінансової інформації – в шість разів і на разі займає майже 54% річного звіту (вбірка взята з публічних компаній Великої Британії) [2]. При цьому, незважаючи на таку кількість нефінансової інформації як такої загальноприйнятої моделі нефінансової звітності, що відповідає визначенню, не існує. Є тільки обов'язкові вимоги органів різних юрисдикцій – в основному вимоги комісій з цінних паперів і бірж та Європейської Ради: для публічних компаній розкривати будь-яку інформацію, яка, з великою ймовірністю, може вплинути на ціну акції; деякі принципи, що застосовуються до деяких частин бізнес-звітності, такі як бізнес-огляди в Європі; більш конкретні вимоги щодо розкриття окремих категорій інформації, наприклад, що відноситься до директорів компанії.

В останні роки наступні процеси підштовхують компанії та експертне середовище до пошуку формату звітності, який краще інтегрує як фінансову, так і нефінансову звітність:

- зростання потреби з боку учасників фінансових ринків у розумінні впливу бізнес-моделі компанії на створення доданої вартості у довгостроковому періоді, зростання інтересу до стратегій соціальної відповідальності бізнесу (СВБ);

- укріплення розуміння серед керівництва та менеджерів підприємств у необхідності кращої прив'язки стратегії СВБ до фінансових рішень у межах та поза межами підприємства;

- необхідність кращої віддачі від ресурсів, що витрачаються на підготовку фінансової та нефінансової звітності.

Зважаючи на ці потреби, у 2010 р. була створена Міжнародна рада з інтегрованої звітності (International Integrated Reporting Committee, IIRC), метою діяльності якої було визначено введення іншої моделі звітності, яка буде пояснювати, як бізнес створює і зберігає вартість зараз і в перспективі на майбутнє. Нова модель розглядається радою як можливий спосіб отримання більш повної інформації про діяльність

підприємства, що звітує, яке відображає ризики та можливості й більш логічно поєднує воедино фактори (навколишнього середовища, соціального та корпоративного) і фінансові результати.

В основу нової моделі покладено концепцію інтегрованої звітності як набір основних ідей, що складають поняття «інтегрована звітність».

Концепція інтегрованої звітності передбачає, що корпоративне підприємство взаємодіє із зовнішнім середовищем і володіє капіталами для створення вартості протягом короткострокового, середньострокового і довгострокового періодів. Капітал – це запас вартості, який збільшується, зменшується або трансформується внаслідок діяльності підприємства та результатів цієї діяльності [3]. Отже, концепція інтегрованої звітності розглядає корпоративне підприємство як механізм створення доданої вартості у визначених періодах із вхідних ресурсів (капіталів) у певний спосіб (бізнес-модель). При цьому виділяються такі види капіталів: фінансовий, виробничий, інтелектуальний, людський, соціально-репутаційний і природний капітал (рис. 1).

Основна мета інтегрованого звіту – пояснити постачальникам капіталу (зокрема фінансового), як корпоративне підприємство створює вартість протягом довготривалого часу.

Інтегрований звіт корисний для всіх зацікавлених сторін, яким важливо визначити здатність корпоративного підприємства створювати вартість протягом тривалого часу, включаючи співробітників, клієнтів, постачальників, бізнес-партнерів, місцеві спільноти, законодавчі та регуляторні структури та осіб, які визначають державну політику.

Концепція інтегрованої звітності ґрунтується на існуючих елементах звітності, таких як аналіз бізнесу та фінансові результати. Вона також «об'єднує суттєву інформацію про стратегію, корпоративне управління, результати і перспективи підприємства таким чином, щоб вона відображала комерційний, політичний, соціальний та екологічний контекст діяльності». Концепція передбачає, що змістовна звітність повинна відображати раціональне управління всіма формами капіталу і містити інформацію про ризики та можливості в контексті всієї діяльності корпоративного підприємства, включаючи постачальників, клієнтів та інші вагомні елементи, що виходять за межі підприємства, а також визначення контролю з позиції бухгалтерського обліку.

Інтегрована звітність означає інтегроване мислення, яке ставить при підготовці звітності перед корпоративним підприємством і суспільством складні завдання.

Значний поштовх розвитку концепції інтегрованої звітності надали дискусійний документ «Інтегрована звітність – цінності взаємодії в XXI столітті» (2011 р.) та стандарт «Концептуальні основи міжнародної інтегрованої звітності» (2013 р.), що були випущені IIRC [3]. Якщо в першому документі були обґрунтовані причини необхідності трансформації існуючої концепції бухгалтерської звітності та запровадження інтегрованої звітності, описані можливі варіанти побудови її структури, переваги користувачів від її впровадження, то у стандарті «Концептуальні основи міжнародної інтегрованої звітності» вже була здійснена перша спроба стандартизації практики підготовки і подання інтегрованої звітності на основі розгляду базо-

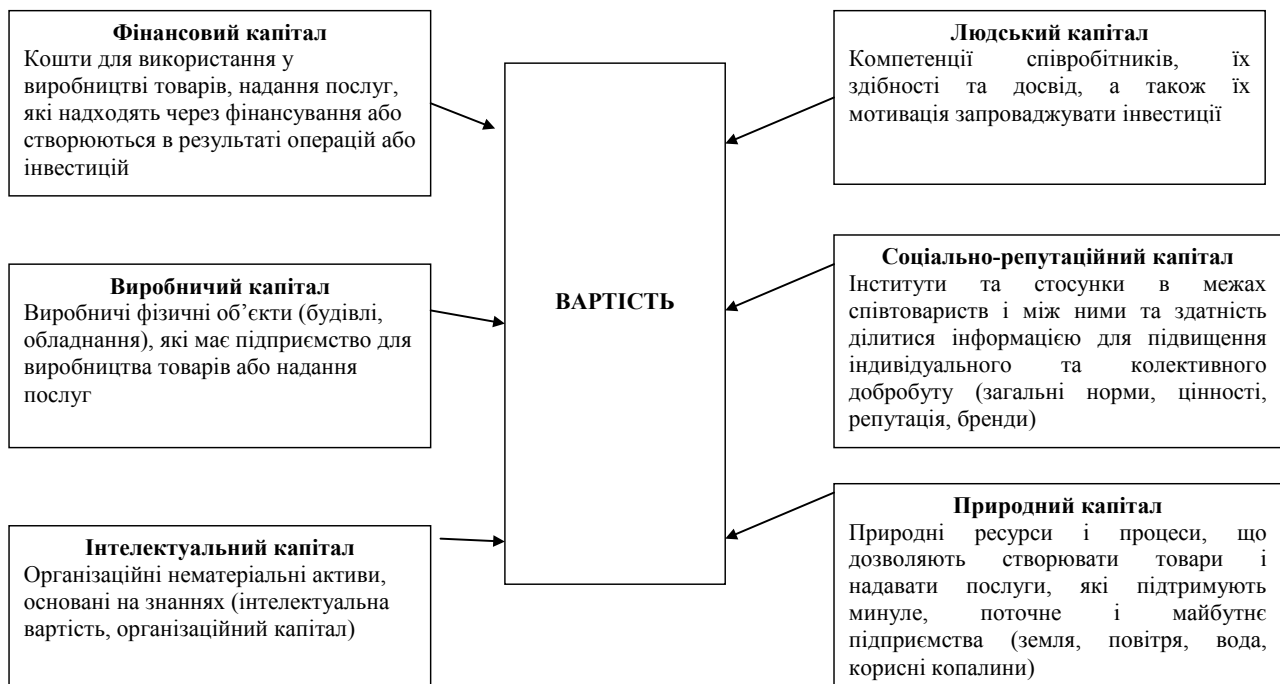

Рис. 1. Капітали, які формують вартість корпоративного підприємства

вих понять, керівних принципів та компонентів її змісту (табл. 1).

Існує ряд проблем, пов'язаних з розробкою і впровадженням моделі інтегрованої звітності як в світі, так і в Україні. Одна з них – наскільки можливо визначити в деталях інформацію, необхідну для розкриття, щоб вона була корисною. Поняття «корисності» сильно диверсифіковане за ринками, бізнесами і за обставинами функціонування корпоративного підприємства. Тому неможливо об'єктивно визначити внесок показників в успіх бізнесу. Іноді менеджери не знають ключові фактори, що приводять підприємство до успіху. З тих же причин складно перевірити таку інформацію незалежним чином. До того ж вартість збору і підготовки такої інформації може бути високою, що викличе негативну реакцію у підприємств, що підготовляють звіти.

Інша проблема пов'язана з тим, що звітність змушена еволюціонувати через необхідність відображення змін в самому бізнесі, в інформаційних технологіях, у потребах користувачів. У різних юрисдикціях існують різні вимоги, які самі змінюються. У рамках однієї юрисдикції, як правило, зустрічаються різні підходи до різних підприємств, залежно від їх розміру, виду власності й діяльності.

Інтегрована звітність вже почала застосовуватися в ряді компаній. У даний час налічується більше 750 учасників в світовій мережі інтегрованої звітності: тільки в Японії – одна, 180 підприємств на даний час практикують інтегровану звітність. Більше ніж 1 000 компаній по всьому світі використовують її, щоб спілкуватися зі своїми інвесторами, й зростає інтерес до інтегрованої звітності серед піонерів у дер-

Таблиця 1

Концептуальна основа інтегрованої звітності

Компоненти	Зміст
<i>Фундаментальна концепція</i>	
Капітал	Фінансовий, промисловий, інтелектуальний, людський, соціальний та природний
Бізнес-модель	Мета (зовнішня комунікація), опис змісту, структура розкриття цього змісту, метод отримання даних
Створення доданої вартості	Коротко-, середньо- та довгостроковий періоди
<i>Принципи, за якими повинна викладатись інформація в інтегрованих звітах</i>	
Стратегічний фокус та орієнтація на майбутні періоди	Надання достатньої для розуміння інформації про організаційну стратегію, зокрема, яким чином ця стратегія сприяє продукуванню доданої вартості у коротко-, середньо- та довгострокових періодах та яким чином використовуватимуться та відтворюватимуться капітали підприємства
Логічність викладення інформації	Викладення у логічний спосіб моделі створення доданої вартості компанією, показ взаємозв'язків та залежності між різними компонентами, істотними для здатності підприємства створювати додану вартість упродовж тривалого часу
Відповідність вимогам груп впливу	Наочна демонстрація стану взаємодії підприємства з його ключовими групами впливу (заінтересованими сторонами), зокрема, показ, наскільки підприємство розуміє, бере до уваги та відповідає дійсним потребам, інтересам та очікуванням таких груп
Суттєвість та стислість	Надання короткої інформації про найважливіші моменти (фактори, ризики) у діяльності підприємства, які істотно впливають на здатність підприємства створювати додану вартість у коротко-, середньо- та довгостроковому періодах
Повнота та достовірність	Викладення у збалансований спосіб і без грубих помилок усіх суттєвих питань, позитивних і негативних
Зв'язаність та порівняльність	Подання інформації зв'язано, щоб можна було порівняти інформацію впродовж певного часу (кількох звітів) та прослідкувати еволюцію моделі продукування доданої вартості підприємства
<i>Елементи змісту</i>	
Огляд підприємства і зовнішнє середовище	Чим займається підприємство і які умови, в яких воно працює?
Управління	Як структура управління підприємством підтримує його здатність створювати вартість у короткостроковій, середньостроковій і довгостроковій перспективах?
Бізнес-модель	Яка бізнес-модель підприємства?
Ризики та можливості	Які конкретні ризики та можливості, що впливають на здатність підприємства створювати вартість протягом коротко-, середньо- і довгострокового періодів, і як підприємство використовує такі можливості та управляє такими ризиками?
Стратегія і розподіл ресурсів	В якому напрямку хоче розвиватися підприємство і як воно має намір робити це?
Результати діяльності	Наскільки підприємство досягло своїх стратегічних цілей за вказаний період і які результати його діяльності з погляду приросту/убутку капіталів?
Перспективи на майбутнє	Які складнощі і невизначеності можуть виникнути у підприємства при реалізації стратегії, і які потенційні наслідки для бізнес-моделі та майбутньої діяльності?
Основні принципи презентації	Як підприємство визначає, які питання слід включити в інтегрований звіт і як такі питання оцінюються кількісно або якісно?

жавному секторі [4, с. 49]. В Україні 9 грудня 2013 р. відбувся запуск Міжнародного формату інтегрованої звітності. Національні компанії поки що на шляху складання інтегрованої звітності.

На практиці механізм підготовки інтегрованої звітності ще далекий від досконалості. Разом з тим у підприємств вперше з'явилася можливість безперешкодно експериментувати і впроваджувати інновації, слідуючи принципам інтегрованої звітності й виявляючи, які вигоди вона може принести.

До вигод, очікуваних від інтегрованої звітності, можна віднести: можливість змістовної оцінки життєздатності бізнес-моделі і стратегії корпоративного підприємства в довгостроковій перспективі; задоволення потреб інвесторів та інших зацікавлених сторін в інформації і кращому розумінні бізнес-моделі і залежності від ключових взаємовідносин і ресурсів, а також зв'язків між динамікою ринку, стратегією, ризиками та ключовими показниками діяльності (КПД) і ефективний розподіл обмежених ресурсів.

Висновки. Інтегрована звітність стає найбільш інноваційним і цілісним підходом до корпоративної звітності у світі та в Україні. Інтегрована звітність виробляє більш зв'язний і ефективний підхід до корпоративної звітності. Її метою є підвищення якості інформації, доступної постачальникам фінансового капіталу, для забезпечення більш ефективного та продуктив-

ного розподілу капіталу. Разом з тим інтегрований звіт корисний для всіх зацікавлених сторін, яким важлива оцінка здатності підприємства створювати вартість протягом тривалого часу. Інтегрована звітність дозволяє корпоративним підприємствам показувати зв'язок між організаційною стратегією, управлінням, фінансовими результатами та соціальним, екологічним та економічним контекстом діяльності. Стандартної форми інтегрованого звіту не існує, проте Міжнародний комітет з інтегрованої звітності сформулював базові принципи, якими слід керуватися при його складанні. Проте залишаються проблеми, пов'язані з розробкою і впровадженням інтегрованої звітності у практику.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. ACCA report: Understanding Investors: directions for corporate reporting [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.accaglobal.com/content/dam/acca/global/PDF-technical/financial-reporting/pol-afb-ui02.pdf>.
2. Deloitte survey: Write from the Start: Surveying Narrative Reporting in Annual Reports [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iasplus.com/en/binary/uk/0910atellingperformance.pdf>.
3. The International Integrated Reporting Framework [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.theiirc.org/wp-content/uploads/2013/12/13-12-08-THE-INTERNATIONAL-IR-FRAMEWORK-2-1.pdf>.
4. Labrey J. Preparing the ground // Accountancy Futures – 2015. – № 11. – Р. 49–51.